

תורת ציון

פניני חיזוק וענייני עבודת ה'

ממרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי רפאל אליהו ציון סופר זצ"ל
ראש ישיבת "קול אליהו" רכסים ובעל ה"באר ציון" ועוד.

פרשת וירא

מידת ארך אפים

ההמתנה משום "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום".

ולמדנו כאן יסוד גדול בדרכי ההנהגה, דאין מידת הדין יוצאת לפועל אלא רק כשיש שני מרכיבים: האחד, שיהיה האדם חייב על פי דין, כגון רוב עוונות. ועוד, שתהיה סיבה המסלקת מידת ארך אפים, דיתכן שאדם או מדינה חייבים על פי דין, אבל לא יענשו כל עוד יש איזה צד של תשובה אולי יחזרו בהם, שאז יש מידת ארך אפים המעכבת את העונש.

ולכן מובן מה שכתב הרמב"ם הנ"ל "וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין", ר"ל דעיקר הדין הוא מחמת שיש להם רוב עבירות, ומה שמבואר בפסוק שצריך עוד תנאי "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום" - אין זה עיקר המחייב, אלא הוא סיבה מדוע לא תעזור כאן מידת ארך אפים, ושפיר כתב הרמב"ם "מיד הן נשחתין", שזה מדבר על עיקר המחייב.

וכן מה שכתב הרמב"ם הנ"ל בענין סדום ועמורה שבפרשתנו, וז"ל: "וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת, שנאמר זעקת סדום ועמורה כי רבה וגו'", הנה גם בזה מפרש הרמב"ם "כי רבה", ר"ל מדינה שעונותיה מרובין. וגם בזה מצינו ענין זה, שיש את שני המרכיבים הנ"ל, מידת הדין, וסיבה לסילוק מידת ארך אפים.

שהרי את הפסוק "עשו כלה, ואם לא אדעה", תרגם אונקלוס וז"ל: "אעביד עמהון גמירא אם לא תיבון, ואם תיבון לא אתפרע". ובתרגום ירושלמי: "ואין בעו למעבד תתובא, הא אינן יהבין כדלא ידעתין".

והיינו שאם יעשו תשובה, או אפילו "בעו למעבד תתובא" - לפי תרגום ירושלמי, לא תהיה להם כליה.

ויאמר ה' זעקת סדום ועמורה כי רבה וחטאתם כי כבדה מאוד. ארדה נא ואראה הכצעקתה הבאה אלי עשו כלה, ואם לא אדעה (בראשית יח, כ-כא)

הנה בפרשת בראשית (ו, ה) כתיב: "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום". וצריך להבין מהם שני העניינים הנזכרים בפסוק זה, ענין "רבה רעת האדם" וענין "וכל יצר מחשבת לבו וכו'".

הנה ענין "רבה רעת האדם" מפורש ברמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ב) שהכוונה בזה רוב עבירות, וז"ל: "אדם שעונותיו מרובין על זכיותיו מיד הוא מת ברשעו, שנאמר (ירמיה ל, יד) 'על רוב עונך'. וכן מדינה שעונותיה מרובין מיד היא אובדת, שנאמר (בראשית יח, כ) 'זעקת סדום ועמורה כי רבה' וגו'. וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין, שנאמר 'וירא ה' כי רבה רעת האדם' עכ"ל, והיינו "רבה" רעת האדם ר"ל רוב עוונות.

ולפי"ז צריך ביאור המשך הפסוק "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום", מה הכוונה בזה. וגם קשה לשון הרמב"ם הנ"ל "וכן כל העולם כולו אם היו עונותיהם מרובין מזכיותיהן מיד הן נשחתין, שנאמר וירא ה' כי רבה רעת האדם", וקשה מה שכתב "מיד הן נשחתין", שהרי בפסוק מבואר דבעינן עוד ענין כדי שיהיו נשחתים, והוא "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום".

ושמעתי בשם מרן הגר"ז ז"ל, דאף שיש רוב עוונות ומידת הדין מחייבת כליה, מ"מ עדיין יש מידת ארך אפים, דממתינין לו אולי יחזור בתשובה, על זה ממשיך הפסוק ואומר "וכל יצר מחשבות לבו רק רע כל היום", דהיינו שאין כאן מידת ארך אפים, דלא תעזור כאן

עכשיו ולכן אקבל רק משהו אחד ואת השאר לא אקבל - הרי זה "שבר עול אדוניו מעליו" (שערי תשובה א, ו), ואין זו תשובה.

אך אם הוא אומר - איני יכול לחזור מהכל עכשיו, ולכן אקבל להתחיל לחזור מהכל - זה נקרא שהוא נכנס למהלך של תשובה, דהיינו שכיון שאי אפשר להיות צדיק גמור ביום אחד, על כן הוא נכנס למהלך שהוא יהיה כזה, כגון שיקבל על עצמו להשתדל להיות במהלך של עלייה בתורה, כי נכון הדבר שיש לכל אחד ביטול תורה מי מעט ומי רב, אך הוא מתחיל מהלך שמעשה הוא ישתדל על זה, שהוא יעשה את כל האמצעים המביאים לתכלית זה הענין, וישתדל בכל כוחו לחזק את ההתמדה, במצב כזה חל עליו דין של "נידון על שם סופו" (סנהדרין עא.), כיון שהוא אומר שהוא מתחיל מהלך של שינוי.

והגם שזו תשובה במקצת, אבל זוהי תשובה במקצת שיש בה מהלך של עלייה אשר בסופה תשובה גמורה ומושלמת, ולכן ישתמשו כאן במידת ארך אפים, כיון שהגם שהוא מתחיל מהלך של תשובה וניקוהו ממה שחזר עליו בתשובה, אך ישנם עוד חלקים שהוא אינו בסדר בהם, ועל זה יש מדת ארך אפים, משום שההסתכלות עליו היא אחרת, שכיון שהוא התחיל מהלך של תשובה - אזי מחכים לו ונותנים לו להתעלות. ואדרבה, "הבא ליטרהר מסייעין אותו" (יומא לח:). **אך כל זה אם הוא מכניס את עצמו למסגרת של מהלך של תשובה.**

וזוהי כוונת הרש"ש בדרשתו שכל אחד יקבל על עצמו לחזור בתשובה ממה שהוא התחיל מהלך של תשובה, "כי בזה זוכה להיות צדיק בעל תשובה", דהיינו שכיון שהוא כבר צועד במהלך של עלייה, הגם שלעת עתה מה שהוא חוזר עליו בתשובה למעשה מעוות אחד זה בטל ברוב - מכל מקום הוא כבר נקרא "בעל תשובה", כיון שהכניס את עצמו למהלך של תשובה, וזוכה שנוהגים עמו במידת "ארך אפים".

(שיח ציון ח"א שיחה כו, ודרכי דעת ח"א מאמר ו)

ולדרכנו מתפרש הענין כנ"ל, דאף שהיה למדינה רוב עבירות, ועל פי דין היו חייבין כליה, מ"מ אם בעו למעבד תשובה, כבר יזכו למידת ארך אפים ולא יענשו. ומבואר בזה באר היטב יסוד, דאף שנגזר על אדם עונש על פי דין, יתכן שלא יענש כל עוד יש איזה צד שאולי יחזור בו, והוא ממידת ארך אפים.

ונודע הוא מה שכתב רבנו הרש"ש ז"ל בספר נהר שלום (לט). בדרשתו המפורסמת בענין תקיעת השופר, וז"ל: "ולכן עת לחננה ושעת רצון להתחרט חרטה גמורה על כל אשר נואלנו ואשר חטאנו בכלל ובפרט, ולקבל כל אחד ממנו לשוב מאיזה עון שבידו, ואל יפחות כל אחד לשוב מאיזה חטא קל או חמור, כי בזה זוכה להיות צדיק בעל תשובה ומכריע את עצמו ואת כל העולם לכף זכות" עכ"ל.

ויש להבין, איך מהני מה שישוב מאיזה עון קל שבידו להיחשב צדיק בעל תשובה, הרי כל שלא שב מכל עוונותיו עדיין אין כאן תשובה כלל, וכמ"ש הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ג): "כל המתודה בדברים ולא גמר בלבו לעזוב - הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו שאין הטבילה מועלת לו עד שישליך השרץ. וכן הוא אומר (משלי כח, יג) 'ומודה ועוזב ירוחם' עכ"ל. וממילא כל שלא עזב לגמרי את החטאים שבידו אין כאן תשובה, ואיך כתב רבנו הרש"ש ז"ל "ואל יפחות כל אחד לשוב מאיזה חטא קל או חמור, כי בזה זוכה להיות צדיק בעל תשובה", והדברים טעונים ביאור.

אלא שיש להתבונן בדבריו הקדושים של רבנו הרש"ש ז"ל ולבארם כך, שהנה אמת נכון הדבר שאין אפשרות לעשות חצי תשובה, כי הנידון הוא על הגברא אם הוא שב או לאו. אולם האדם יכול לעשות תשובה על נקודה אחת בלבד, אבל זה יהיה בתורת התחלה, דהיינו שהוא פותח "מהלך של תשובה". כגון אם אחד צריך לעשות תשובה על ביטול תורה, אם הוא יקבל על עצמו שלא יהא אצלו יותר ביטול תורה, הרי הוא יודע בעצמו שאלו סתם דיבורים בעלמא, כי אי אפשר לחזור ברגע אחד מהכל. ואם האדם אומר - איני יכול לחזור מהכל

גיליון חיזוק זה יוצא לאור ע"י מערכת "באמת הוא מלאך"
לעילוי נשמתו הטהורה של מרן ראש הישיבה זלה"ה
ניתן לקבל במייל תורת ציון toramezyon@gmail.com